

Živnostníci jako odolný druh

12.4.2018 Ekonom str. 12 Téma čísla
Táňa Králová

Je jich skoro milion. Umí se uživit sami. Nestojí o berličky státu, stačilo by, kdyby jim dal pokoj. Vlády a zákonodárci jim ale vytrvale ztěžují život, i když politici dokola opakují, jak chtějí snižovat byrokracii, obzvláště pro ty nejmenší. Živnostníky vymýtil totalitní režim, ti znovuzrození jsou odolný druh vzhledem k tomu, jak po nich zdejší úřednictvo jde. Živnostenský stav se početně drží, v posledních letech jej posilují ženy.

Stát přitom malé živnostníky zavaluje skoro stejnými povinnostmi jako velký byznys. Je nad síly jedince všechny předpisy vstřebat, když se v nich leckdy nevyznají ani sami úředníci. Navíc stát přenáší na podnikatele své povinnosti, čímž se v posledních letech proslavila zejména berní správa.

Prozatímní vláda Andreje Babiše toho drobným podnikatelům moc konkrétního nenaslivovala. Slovo živnostník byste v jejím programovém prohlášení hledali marně.

Učí účetnictví, ale ve své firmě ho nesvede V šestnácti byl jako student střední školy schopen vést účetnictví a podávat daňová příznání za tátovu malou farmu s 30 hektary. To bylo v roce 1991. Dnes má Pavel Moulis z Milínova na Rokycansku farmu větší. Hospodaří na 150 hektarech, má vysokoškolské vzdělání a na České zemědělské univerzitě vyučuje provoz a hospodaření podniků. U toho svého už ale účetnictví nevede. „Mám na to paní. Co jsem byl schopen udělat jako šestnáctiletý kluk, teď nezvládám. Každý měsíc dochází daňová poradkyně, aby ještě vše zkontrolovala. Ani žádosti o dotace si už nevyřizuju sám. Vše je strašně komplikované a předpisy se neustále mění, to nejde uhlídat,“ vysvětluje soukromý zemědělec, který se žije jako OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná.

Z kravína na rodinném statku udělali s manželkou před lety penzion s malou restaurací. Teď dostávají další apartmán se dvěma ubytovacími jednotkami pro celkem deset postelí. „I když v penzionu máme dvacet lůžek, kouká se na nás jako na hotel. Musíme mít ubytovací řády, systém HACCP. K novému apartmánu musím sepsat tři provozní řády a tři provozní deníky,“ vyjmenovává podnikatel. Samostatný řád a deník musí mít pro ubytovací zařízení, další pro kořenovou čističku, třetí pro dva vrty na studnu, jelikož v obci není vodovod. Do provozního řádu apartmánu sepiše, jaké jsou v něm místnosti, jak jsou velké, jak jsou větrané a další „nezbytnosti“.

„Naštěstí si to dokážu napsat sám, když učím o malém a středním podnikání ve venkovských oblastech. Ale jak to dělají jiní, to nevím,“ říká Pavel Moulis. Když chtěl, aby mu projektant čističky zpracoval dokumenty ke kolaudaci, řekl si o 17 tisíc korun. Za projekt zaplatil 15 tisíc. „Jenom papíry přišly na víc než 30 tisíc korun,“ poznamenává.

A šrouby se dál utahují. Třeba u vody doposud Moulisovým stačil zjednodušený rozbor z vlastního zdroje, který stojí kolem tisíce korun. „Nově musí na odběr vody přijet akreditovaná laboratoř, což se samozřejmě prodraží. Navíc jednou za dva roky musíme mít plný rozbor, který přijde na 10 tisíc korun,“ vyčísľuje farmář. Když si k tomu připočte poplatky za rozhlas, televizi, autorské poplatky, je na desítkách tisíc, které musí každoročně odevzdat.

Na samotné kontroly si nestěžuje, naopak. „Většinou jsou vstřícní. Mnohdy sami cítí, že předpisy jsou mimo realitu, ale musí jim dostát. Jiné je to na úřadech, tam se obecně přístup vůči podnikatelům změnil. Dříve měl úředník snahu pomoci, při pochybení administrativního charakteru hledal řešení. Teď kryje hlavně sám sebe. Je to i tím, že úředníci se v pravidlech sami ztrácejí,“ pozoruje Moulis.

Čím víc podle něj politici mluví o snižování byrokracie, tím je to s ní horší. Papírování věnuje stále více času a hodně mu vadí, že se zákony schvalují na poslední chvíli. „To dříve nebyvalo běžné. Teď se pořád něco mění a výsledek je jako u eReceptů. Dají zákonnou povinnost, ale když nebudete vystavovat elektronické recepty, nebudou vás sankcionovat,“ poznamenává podnikatel. Jediné, co oceňuje, jsou datové schránky.

? Před plošným mýcením malých podnikatelů varuje Unie daňových poplatníků ČR. „Dnešní živnostníci zpravidla ani netuší, kolik všemožných povinností spojených až příliš často s drakonickými sankcemi při své činnosti porušují.

Jsme ve stavu, kdy podnikat zcela v souladu se zákony této země je pro ně nemožné,“ tvrdí šéf unie Ondřej Lichnovský.

„Stav je hrozný,“ hodnotí podmínky pro živnostníky v Česku předseda Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR Karel Havlíček a poukazuje především na množství administrativy. K odbourávání byrokracie se hlásí každá vláda. Výsledek je podle Havlíčka víceméně stejný. „Něco

zmizí, něco přibude. Tahle vláda se tváří, že by něco mohla změnit,“ doufá šéf asociace. Při zavedení elektronické evidence tržeb patřil spíše k jejím zastáncům.

Kontrolní hlášení považuje za chytrý nástroj, který eliminuje velké daňové podvody. Má blízko k premiérovi v demisi Andreji Babišovi (ANO), přinejmenším jako jeho místopředseda ve vládní Radě pro výzkum, vývoj a inovace. Snaží lobbovat za poměry vstřícnější k malým podnikatelům.

Do vizí Babiše, který kdysi prohlásil, že malé a střední podniky jsou klíče a kecy, ale tyto snahy moc nezapadají.

Hodně živnostníků, ještě víc administrativy Aktivních živnostníků přitom bylo ke konci loňska v Česku přesně 991 444, tedy o zhruba 10 tisíc víc než před rokem. Živnost jako hlavní činnost vykonávalo podle České správy sociálního zabezpečení 582 226 osob, což je necelých 60 procent. Na rekordních více než 409 tisíc OSVČ stoupl počet lidí, kteří mají živnost jako „vedlejšák“. Počet těch, kteří svou živnost skutečně aktivně provozují, neklesl pod 950 tisíc od roku 2009. Rekordu dosáhl v roce 2011, kdy počet OSVČ překročil milion a bezmála 65 procent z nich se této činnosti věnovalo naplno.

„V přepočtu na hlavu máme rekordní počet aktivních živnostníků. Tím, že je jich hodně, dopadají státní zásahy, které tito lidé vnímají jako útok na sebe a svou rodinu, na daleko větší počet obyvatel než jinde,“ říká Havlíček.

Podle ministerstva průmyslu a obchodu, které měří administrativní zátěž podnikatelů, se situace lepší, byrokracie je ale stále vysoká. „Podnikatelů se v roce 2016 týkalo 1493 informačních povinností, z toho více než 800 jich vyplývalo z národní legislativy. Nejvíce informačních povinností bylo spojených s placením daní. Jde o nejvíce zatěžující oblast ve výši 40,6 miliardy korun ročně, což je 57 procent celkové zátěže podnikatelů,“ vyčíslilo ministerstvo v loňské zprávě.

? Babišova vláda schválila pro seniory a studenty, přijde na skoro šest miliard korun ročně. O zhruba 1,2 miliardy korun by státní pokladna zchudla, kdyby se vrátil limit pro uplatnění výdajového paušálu na původní hranici dva miliony korun ročních příjmů. S návrhem přišli poslanci ODS.

„Pro drobné živnostníky je to nejjednodušší způsob, nemusí papírovat a v systému výdajových paušálů má stát vždy zajištěn pozitivní výběr daně. Minulá vláda se rozhodla výdajové paušály snížit na polovinu, a to prostřednictvím pozměňovacího návrhu. Nepředcházela tomu tedy žádná diskuse a vláda nepředložila ani žádné relevantní propočty. V honbě za navyšování příjmů do státního rozpočtu se opět zaměřila na ty nejmenší, kteří podnikáním živí sebe, případně několik svých zaměstnanců,“ obhajuje opětovnou změnu poslanec Vojtěch Munzar (ODS).

Babišova vláda návrh odmítla mimo jiné s tím, že by to mělo nezanedbatelný negativní dopad na veřejné rozpočty. „Vláda v obecné rovině sdílí názor, že stanovení paušálních výdajů by mělo drobným podnikatelům snížit a zjednodušit administrativu,“ uvedla. Zamítavý postoj odůvodnila tím, že milion korun obratu je rovněž limitem pro DPH, kdy je nutné evidovat skutečné výdaje. „Využití paušálních výdajů u takového poplatníka by se pak stávalo pouze nástrojem daňové optimalizace daně z příjmů, a nikoliv nástrojem ke snížení poplatníkovy administrativy,“ argumentoval kabinet. Teď je na řadě sněmovna.

Pokuta 1000 korun za zpoždění pár hodin Pozoruhodná je přísnost, s níž stát k podnikavým přistupuje. Jiří Š. z Prahy si je vědom, že kontrolní hlášení se má odevzdávat včas. „Ale co kdy stát udělal včas?“ krouť hlavou nad přísností finančního úřadu muž, který raději nechce zveřejnit celé jméno. Po více než čtvrt roce mu berní úředníci dali pokutu za opožděné kontrolní hlášení k DPH. Sankce je za čtyři měsíce, za každý měsíc tisíc korun.

„Někdy dám účetnímu podklady později. Dříve jsem byl čtvrtletní plátce DPH právě proto, abych dal účty správně dohromady. Agendy je strašně moc,“ vysvětluje podnikatel, který má malou firmu i živnost. Dělá drobné stavební práce a také montuje parkovací stroje v garážích bytových domů. Kdyby se chtěl proti pokutě odvolat, zaplatí správně poplatek tisíc korun, čili nula od nuly pojde.

„Účetní odevzdal hlášení druhý den po termínu v devět ráno, i za to přišla pokuta. Dříve se to normálně tolerovalo,“ dodává Jiří Š. Placení daní se nechce vyhýbat, ač DPH je podle něj nesmyslně vysoká. „Lidé mi pak chtějí platit bez daně. Zvykli si na to, že ostatní jim vycházejí vstříc. Já to nechci dělat,“ ujišťuje živnostník. EET považuje za další buzeraci, úniku DPH beztak nezabrání.

Kontroly utržené ze řetězu Plnění všech nařízení je samozřejmě třeba také bedlivě kontrolovat. Přitom co kontrolor, to úzce zaměřený specialista, zatímco sebemenší živnostník se musí orientovat ve všem a být při kontrolách připraven na všetečné otázky. Kupříkladu majitelka krámků s potravinami může očekávat 20 až 30 typů kontrol od různých státních orgánů.

Asociace malých a středních podniků napočítala, které konkrétně mohou navštívit třeba malou cukrárnu.

„Než vůbec cukrářka krámek otevře, musí protrpět povolení od 15 až 20 institucí. V USA, když požádáte o povolení stavební úřad, ten vám oběhne ostatní dotčené orgány,“ porovnává šéf asociace Havlíček. Vyjmenovává úřady a inspekce, které do cukrárny mohou vyslat své kontrolory: Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Státní veterinární správa ČR, hygienická stanice, Česká

obchodní inspekce na šest typů kontrol, orgán ochrany veřejného zdraví, živnostenský úřad na minimálně čtyři typy kontrol, finanční úřad na přinejmenším čtyři typy kontrol, zdravotní pojišťovna, Česká správa sociálního zabezpečení, Státní úřad inspekce práce na minimálně dva typy kontrol, Česká inspekce životního prostředí, kontrola požární ochrany, kontrola BOZP (bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), kontrola likvidace odpadů, kontrola kolektivních správců autorských děl.

„Počet kontrol by se mohl zmenšit na polovinu, kdyby došlo na náš návrh. Co ministerstvo, to jedna roční kontrola od úřadů z jeho působnosti,“ prosazuje Havlíček. Naráží ale na to, že všichni hledají důvody, proč to nejde zjednodušit. V čem uleví rodinná živnost Asociace navrhuje i další kroky ve prospěch malých podnikatelů. Například zavedení „rodinné živnosti“. Tu by měl nově občanský zákoník definovat jako podnikání, na kterém se svou prací anebo majetkem podílejí nejméně dva členové rodiny a nejméně jeden z členů rodiny je držitelem živnostenského nebo jiného obdobného oprávnění. Za členy rodiny se v tomto případě považují příbuzní v přímé linii, sourozenci či manželé. „Odstranily by se tím problémy s výpomocí, kdy každý musí mít pracovní smlouvu, i když za to nic nechce,“ vysvětluje Havlíček, který právní zakotvení rodinného podniku prosazuje. Státní úřad inspekce práce nyní může udělit pokutu třeba i v situaci, kdy syn přijede ze studí na víkend domů a pomáhá tátovi v rodinné farmě.

„Líbí se mi španělský model. Jsi rodinná firma, v maximální možné míře tě osvobodíme od daní, ale za předpokladu, že všechny peníze, které takto ušetříš, dáš do vlastního kapitálu firmy. Nemusíš se zadlužovat, motivuje to k rozšiřování,“ zdůrazňuje Havlíček.

Malí nejsou závislí na dotacích Takový přístup by měl v Česku logiku i vzhledem k tomu, co je stát schopen živnostníkům vracet. O dotaci či grant nikdy nežádalo 64 procent nejmenších podniků s pěti až 24 zaměstnanci. Jen devět procent se o veřejnou podporu ucházelo opakovaně, 27 procent jedinkrát. Ukázal to loňský průzkum Asociace malých a středních podniků ČR ve spolupráci s Erste Bank a agenturou Ipsos. Živnostníkům vadí, že nemohou čerpat jen malé částky. Pro třetinu středně velkých firem se dotace začínají stávat klíčovým nástrojem pro investice. Bez nich by se třetina do akcí vůbec nepouštěla.

Stavu pomáhají podnikavé ženy Přirozenou obměnu živnostenského stavu zachraňují ženy. Během let 2012 až 2016 rozšířilo řady živnostníků 34,8 tisíce žen, mužů naopak 193 ubylo. „Ženy mají často živnost jako vedlejší činnost. Vytváří si tak pružnou pracovní dobu. Je mezi nimi hodně žen po mateřské dovolené i nad padesát let,“ říká Havlíček. Mezi aktivními živnostníky je asi třetina žen. Nejvíce jich podniká v Praze. Ženy se častěji než muži věnují volným živnostem. Remesla jsou doménou mužů. Zhruba třetina živnostnic obchoduje.

2009	648,9	306,7	955,7
2010	640,4	972,4	336,7
2011	650,0	351,8	1001,8
2012	627,6	366,5	994,1
2013	602,4	374,8	977,2
2014	586,1	386,2	972,4
2015	578,5	397,4	976,0
2016	577,8	403,5	981,4
2017	582,2	409,2	991,4
Zprostředkování velkoobchodu		5757	(9,02)
Výroba, obchod a služby		4489	(7,04)
Velkoobchod a maloobchod, opravy a údržba motorových vozidel		4050	(6,35)
Příprava stavení		3595	(5,63)
Ostatní profesní, vědecké a technické činnosti		3038	(4,76)
Ostatní vzdělávání		2535	(3,97)
Maloobchod v nesespecializovaných prodejnách		2026	(3,18)
Činnosti reklamních agentur		1767	(2,77)
Pronájem a správa nemovitostí		1565	(2,45)
Administrativní činnosti		1477	(2,31)

Živnostníci podle věku. Podíl věkových kategorií v %
do 30 let 11

31–40	21,3
41–50	27,4
51–60	21,4
61–70	14,4
nad 71 let	4,5

Podnikatelé mohou stropy pro paušály obejít evidencí skutečných výdajů nebo přibráním další živnosti, k níž se pojí jiný paušál.